

COS I GÈNERE: PROJECTES TRANSVERSALS DES DE L'ART CONTEMPORANI

Eva Cifre Moré

José Antonio Vega Cuesta

RESUM

En aquest article presentam el programa “Cos i gènere: projectes transversals des de l'art contemporani” des de la mirada de les dues institucions que l'han gestat i posat en marxa, Es Baluard Museu d'Art Contemporani de Palma i el CEP de Palma Jaume Cañellas Mut. Es tracta d'un projecte formatiu per a professorat de secundària amb un component imprescindible de transferència a l'aula. Sota la modalitat de formació intercentres, exposam com hem dissenyat i desenvolupat el programa, la importància de les temàtiques treballades (cos-gènere-performance), la seva estructura, la xarxa de col·laboracions i participacions teixida al llarg de les diferents edicions del programa i les possibilitats i els reptes de futur.

RESUMEN

En el presente artículo presentamos el programa “Cos i gènere: projectes transversals des de l'art contemporani” desde la mirada de las dos instituciones que lo han gestado y puesto en marcha, Es Baluard Museu d'Art Contemporani de Palma y el CEP de Palma Jaume Cañellas Mut. Se trata de un proyecto formativo para profesorado de secundaria con un componente imprescindible de transferencia en el aula. Bajo la modalidad de formación intercentros, exponemos cómo hemos diseñado y desarrollado el programa, la importancia de las temáticas trabajadas (cuerpo-género-performance), su estructura, la red de colaboraciones y participaciones tejida a lo largo de las diferentes ediciones del programa y las posibilidades y los retos de futuro.

INTRODUCCIÓ

“Cos i gènere: projectes transversals des de l'art contemporani” és una proposta formativa llançada per Es Baluard Museu i el CEP de Palma Jaume Cañellas Mut, adreçada a docents d'educació secundària que vulguin abordar de manera transversal i interdisciplinària el gènere i les pràctiques artístiques contemporànies. El projecte té una doble vessant, ja que, a més de la formació continuada del professorat, inclou el disseny de la transferència a l'aula i la seva aplicació pràctica amb l'alumnat, i es desenvolupa al llarg d'un curs escolar.

Aquesta formació es va iniciar el curs 2016-2017 i es desenvolupa any rere any, així que avui té ja una trajectòria de cinc edicions. Amb aquest programa, Es Baluard Museu consolida la línia formativa per a docents duta a terme des dels seus inicis, tractant en aquesta ocasió el gènere com un tema transversal, de gran rellevància i necessari per ser abordat especialment en l'adolescència a partir de l'art contemporani. El CEP de Palma, per la seva banda, a través de la modalitat de formació intercentres promou el contacte entre diferents centres

educatius i propicia la feina reflexiva entre el professorat, així com proporciona eines i recursos en temes de cos, gènere i art contemporani per poder treballar amb el seu alumnat a les aules.

En aquesta formació es vinculen qüestions de gènere amb el llenguatge artístic de la performance, ja que el cos és el principal mitjà d'expressió, amb la qual cosa s'obrin noves possibilitats expressives dins les pràctiques artístiques contemporànies, sovint no explorades en l'activitat docent. La formació acaba amb el disseny i l'execució d'una performance, sovint a l'espai públic, per part de l'alumnat participant.

PRESENTACIÓ DE L'ÀREA D'EDUCACIÓ D'ES BALUARD MUSEU

Es Baluard Museu d'Art Contemporani de Palma fou inaugurat el 30 de gener de 2004. Està ubicat a l'entorn patrimonial del baluard de Sant Pere, part de les

Visita taller de l'alumnat a Es Baluard Museu

antigues murades de Palma, i alberga una col·lecció que inclou més de 780 obres datades entre final del segle XIX i l'actualitat. Comprèn els principals artistes i moviments que han confluït i conflueixen a les Illes Balears, posats en relació amb el context artístic nacional i internacional.

L'Àrea d'Educació i Programes Públics del Museu es remunta al moment mateix

de la inauguració de la institució. Malgrat que, en un primer moment, la nostra actuació se centrava bàsicament en els centres escolars i en les famílies, l'estabilitat i la maduresa que va tenir l'equip durant molts anys ens van possibilitar, amb el temps, ampliar i diversificar el nostre àmbit d'acció. Ens obrírem, per tant, a diferents col·lectius i territoris, més enllà de l'edifici del Museu, i a la creació de projectes en col·laboració en què intervenen diferents agents, no només de l'àmbit cultural i educatiu, sinó també del social i sanitari. Treballam en la investigació de noves fórmules d'actuació que puguin donar resposta a la diversitat de necessitats i d'interessos de la nostra societat. Feim feina en xarxa i hi implicam diversitat d'agents. La nostra tasca, en aquest teixit, se situa des d'una perspectiva crítica i reflexiva que ens permeti créixer i esbossar projectes futurs.

La vessant educativa de l'Àrea, des de la qual emmarcam aquest article, està vinculada a grups escolars, familiars, gent gran, malalts mentals, grups de dones i grups de migrants, entre d'altres. Entenem el Museu com un espai comunitari i

la ciutadania com a portadora de coneixement. Potenciam el treball horitzontal i dialògic amb els diferents col·lectius a través de les pràctiques artístiques contemporànies que, per a nosaltres, són eines de creació de cultura, coneixement i experiències compartides.

La metodologia basada en l'escolta i el diàleg, la col·laboració i l'horitzontalitat, i el treball a partir de les pràctiques artístiques contemporànies, enteses com una eina d'aprenentatge i de reflexió, són els motors de la feina desenvolupada des del departament.

Els continguts a partir dels quals generam els diferents programes giren al voltant de la programació expositiva del Museu, la seva col·lecció permanent, la mateixa història del lloc, el seu entorn patrimonial, les necessitats dels col·lectius i les comunitats amb els quals col·laboram, entre d'altres.

Com a institució museística d'art contemporani, les pràctiques artístiques contemporànies són la nostra matèria primera. Ens movem, per tant, en l'àmbit de l'educació artística. Entenem els diferents projectes que generam com a processos artístics i culturals, i els elaboram "a partir de l'art", com deia Sturm (2007). Una obra, exposició o pràctica artística constitueix el punt de partida per generar processos de discussió i apropiació diversos. Aquest procés requereix una actitud artística o generada a partir de l'art que impliqui totes les parts participants (educadors, alumnat, docents, mediadors socials, col·lectius diversos..., segons cada projecte). Posam en relació els continguts que treballa el Museu, els i les participants i les seves necessitats a partir de pràctiques artístiques, i entre tots i totes generam processos i continguts nous que responen a les necessitats detectades a l'inici del projecte en qüestió i als objectius marcats.

A partir de l'art contemporani reflexionam sobre el món que ens envolta, ens relacionam amb les seves problemàtiques, fomentam l'esperit crític i reflexiu i generam estratègies que ens permetin imaginar nous futurs possibles.

PRESENTACIÓ DEL CEP DE PALMA

El Centre de Professorat de Palma Jaume Cañellas Mut forma part de la xarxa pública de centres de formació del professorat de la Conselleria d'Educació i Formació Professional. És el centre més gran de tots quant a tipologia de centre i àmbit d'actuació, ja que dona resposta formativa a més de 230 centres de l'àmbit territorial de Palma, Marratxí i Lluçmajor. Aquest curs escolar 2021-2022, les nostres actuacions queden emmarcades a partir de l'aplicació del Pla Quadriennal de Formació Permanent del Professorat (PQFPP) 2020-2024, que suposa una continuïtat del pla anterior amb elements d'incidència en aspectes clau per a la transformació dels centres educatius, com és potenciar la formació permanent del professorat en els seus centres educatius i promoure la creació d'equips impulsors, entre d'altres. Significa també un aprofundiment en les lí-

nies estratègiques de formació ja marcades al pla anterior de formació, que les reajusta perquè s'adaptin més a la realitat que vivim a tota la comunitat educativa.

La composició de l'equip pedagògic del CEP de Palma és de 10 persones, inclosa la direcció del centre.

La formació en el centre esdevé la modalitat de formació prioritària, al mateix temps l'objectiu final és la transferència de la formació a l'aula i al centre. Seguint aquesta línia de treball, la funció principal dels centres de professorat és promoure el desenvolupament professional del professorat per mitjà de la dinamització de la formació permanent contextualitzada en la pràctica professional, especialment a partir de la formació en els mateixos centres educatius.

El model de formació vol potenciar el paper actiu del professorat, que passa a ser el protagonista del seu propi aprenentatge. La formació impartida de manera col·lectiva i en el centre de treball té com a objectiu introduir canvis i innovacions que millorin els resultats acadèmics, el benestar del professorat, la seva cohesió com a equip i la motivació de l'alumnat.

Prioritzant els programes que tenen el focus en la **formació en centres**, n'hi ha de tres tipus:

a) **FORMACIONS DE CENTRE (FdC)**. Modalitat de formació dels centres educatius, consistent en activitats formatives lligades a projectes globals de millora dels centres que combinin la millora de la gestió, la innovació pedagògica, la formació i l'avaluació. *Actualment no donam resposta amb aquesta modalitat formativa.*

b) **FORMACIONS EN EL CENTRE (FeC)**. Modalitat de formació en els centres educatius, adreçada als equips educatius dels centres i que constitueix una eina de suport al projecte educatiu del centre en el marc de processos d'innovació educativa.

c) **FORMACIONS INTERCENTRES (FiC)**. Modalitat de formació per als centres o intercentres i formació entre iguals, dirigida al professorat de diferents centres educatius que comparteixen projectes d'innovació similars o els volen implementar.

Aquesta darrera és la que treballem en el projecte de formació conjunt "Cos i gènere" amb Es Baluard Museu.

JUSTIFICACIÓ DEL PROJECTE PER PART D'ES BALUARD MUSEU

Com ja hem exposat, els museus d'art contemporani són espais idonis per, a partir de les pràctiques artístiques contemporànies enteses com un mitjà a través del qual reflexionar sobre nosaltres mateixos i el món que ens envolta, aprendre

a relacionar-nos amb el que no entenem, a tractar amb allò que és diferent, tot desenvolupant l'esperit crític. Amb aquests objectius l'Àrea d'Educació i Programes Públics d'Es Baluard Museu programa regularment activitats adreçades als centres educatius. Es tracta d'un ampli programa de visites i tallers, adaptat a cada nivell o cicle i elaborat tenint en compte el currículum escolar. S'aposta per la interdisciplinarietat i el treball dels continguts transversals i es posa especial esment a dissenyar programes en què pugui participar tot tipus d'alumnat. L'objectiu no és la transmissió de coneixements canònics de la disciplina d'història de l'art, sinó establir un diàleg amb els grups. D'aquesta manera, les obres de la col·lecció serveixen perquè els estudiants reflexionin sobre el seu entorn i les qüestions que els interpel·len i afecten.

Tenim la convicció que des del Museu podem aportar gran quantitat d'eines i recursos que poden enriquir el dia a dia a l'escola i obrir la porta a altres maneres de fer i d'aprendre. I és amb aquesta convicció que volem establir una relació més llarga i duradora amb els centres educatius, més enllà de les visites puntuals al Museu. Per això, al llarg de la nostra trajectòria, hem desenvolupat diferents projectes a llarg termini com el reconegut "Cartografiem-nos", en el qual durant vuit cursos escolars (2006-2014) vam treballar amb centres educatius de primària al voltant del concepte de territori.

El nostre objectiu és que la comunitat docent pugui veure en el Museu i en les pràctiques artístiques contemporànies eines per al seu treball diari a l'aula. La nostra intenció és aconseguir crear una comunitat de professors que desenvolupi la seva tasca a llarg termini a partir de l'art contemporani, sigui quina sigui la seva àrea o matèria. Amb aquesta intenció de posar el focus d'atenció en el professorat, neix la col·laboració amb el CEP de Palma Jaume Cañellas Mut i després de diferents activitats formatives es gesta i consolida "Cos i gènere: projectes transversals des de l'art contemporani", amb el seu doble itinerari de formació per al professorat i de transferència a l'aula.

Després de l'experiència en educació primària volíem crear vincles amb centres d'educació secundària, els quals sovint és més difícil que s'aproximin al Museu, a causa de la seva estructura organitzativa. Si amb "Cartografiem-nos" havíem treballat el territori, ara ens disposàvem a treballar qüestions de gènere a través de la performance com a llenguatge artístic. Des del departament educatiu sempre havíem tingut presents les qüestions de gènere a l'hora de dissenyar les nostres activitats i programes, i ja el 2013 la investigació en aquesta matèria es va convertir en una de les línies programàtiques d'Es Baluard Museu. De manera transversal i a través de multiplicitat d'accions, s'han creat des d'aleshores diferents estratègies per abordar més profundament els gèneres i els transgèneres, que amb les seves diversitats (feminismes, noves masculinitats, transfeminisme, queer...), taules rodones, projectes artístics i educatius s'encabiren en aquesta investigació temàtica que abordà la institució i en la qual, dins l'àmbit de l'educació formal, es troba "Cos i gènere".

JUSTIFICACIÓ DEL PROJECTE PER PART DEL CEP DE PALMA

Des del CEP de Palma Jaume Cañellas Mut i conjuntament amb Es Baluard Museu entenem les pràctiques artístiques contemporànies com una eina interdisciplinària i transversal per reflexionar sobre el món que ens envolta tot fomentant l'esperit crític.

Normalment, a les aules hi ha aspectes que no es treballen o als quals es dedica poc temps, ja que es consideren poc importants o desconeguts per als docents, sobretot quan abordam temes com prejudicis, feminismes, homosexualitat, gènere, entre d'altres. I vam trobar que des de la formació permanent del professorat havíem de proporcionar eines i mecanismes per dotar els docents de recursos per poder afrontar aquests temes amb normalitat a les aules.

El fil conductor ha estat el treball des de les pràctiques artístiques. Al projecte formatiu hem volgut donar importància a l'educació artística donant visibilitat i moments de trobada entre el professorat d'aquesta matèria per posar en valor la importància del treball artístic a les aules, no només com a finalitat sinó des del procés i la transversalitat. De la mateixa manera també hem volgut impulsar la necessitat de treballar les qüestions de gènere des de totes les matèries. Des del CEP hem volgut potenciar l'art i les expressions artístiques des de la formació del professorat com a pilar important dins la nostra oferta formativa.

Aquest curs 2021-2022 hem llançat la cinquena convocatòria de la formació intercentres "Cos i gènere: projectes transversals des de l'art contemporani". Els centres que participen en la FiC són l'IES La Ribera, IES Berenguer d'Anoia i CIFP Son Llebre, amb un total de 18 docents i 4 aules, i es fa la transferència a diferents nivells: primer d'ESO, primer de batxillerat artístic i primer curs del cicle formatiu de grau superior d'Integració Social.

La FiC és de caràcter teoricopràctic. Combina una sèrie de sessions formatives per a docents amb altres de treball a l'aula que es materialitzen en activitats específiques de transferència que es duen a terme amb l'alumnat i es concreten en performances realitzades pels diferents grups a l'espai públic.

La transferència és un dels aspectes fonamentals de la formació de docents dins l'oferta formativa del CEP de Palma, ja que és un punt clau i necessari dissenyar la proposta que es vol dur a l'aula contextualitzada dins la seva realitat. Aquesta és una de les fases més engrescadores de la formació. Es tracta de dissenyar activitats i/o estratègies per dur-les a terme a l'aula, basades en les idees que hem incorporat a les que ja teníem i que estan emmarcades en els objectius de millora acordats a l'inici de la formació. Definim, així mateix, les evidències que recollirem per poder compartir amb els companys l'experimentació que hem fet a l'aula, així com les performances dissenyades.

EL PROJECTE I LA IMPORTÀNCIA DEL TREBALL EN XARXA

“Cos i gènere: projectes transversals des de l'art contemporani” és un programa dissenyat i coordinat en xarxa entre Es Baluard Museu i el CEP de Palma, amb la participació i la col·laboració de diverses entitats. Neix de la necessitat de treballar més enllà de les parets de la institució cultural, en el cas del Museu, i d'elaborar una proposta on es creuin i retroalimentin els discursos i els sabers en matèria de gènere dels contextos del Museu i de l'escola, per produir conjuntament un aprenentatge significatiu. Es focalitza des d'una perspectiva col·laborativa i transdisciplinària per permetre una experiència educativa horitzontal i permeable, en què s'escolten totes les veus i en què la negociació constant és la base del projecte. Ofereix als centres educatius i, sobretot, al professorat una eina imaginativa per treballar el gènere amb l'alumnat.

En el complex engranatge del programa hi participen:

- El CEP de Palma, que s'encarrega de dissenyar i llançar la convocatòria, canalitzar les inscripcions i fer el seguiment i la difusió de l'activitat. També coordina les intervencions dels ponents externs de la formació, condueix les sessions inicials, de seguiment i finals de la formació i acompanya el grup de docents participants en tot el procés. Durant la formació i al final d'aquesta promou moments d'autoavaluació entre els docents i d'avaluació per tal de regular el procés de formació.
- L'Àrea d'Educació d'Es Baluard Museu, que participa amb el seu equip educatiu com a docents en les sessions al Museu, tant d'alumnat com de professorat, amb l'assessorament individualitzat als i les docents participants en les diferents parts del projecte, facilita mitjans, recursos i referents per dur a terme els diferents projectes pràctics amb les i els alumnes. Facilita també les vies per a la visibilització pública i la difusió dels projectes.
- L'Escola Superior d'Art Dramàtic de les Illes Balears (ESADIB), que participa en el projecte mitjançant la implicació del seu professorat en les sessions de formació sobre la teoria i la pràctica de la performance.
- Els centres educatius: hi participen quatre centres de secundària o centres integrats de formació professional cada curs escolar, amb un equip conformat per docents de diferents assignatures que comparteixen un mateix grup classe.
- Formadors externs per a les sessions de gènere amb el professorat i de cos i gènere als centres educatius amb l'alumnat.

• El fil conductor del projecte: gènere i performance

Tot el procés formatiu se centra en qüestions de gènere i les treballam a partir dels propis cossos aproximant-nos al llenguatge artístic de la performance.

Com ja hem esmentat, és necessària i imprescindible la presència de les qüestions de gènere en tot l'itinerari educatiu, i especialment a l'adolescència, i que els i les docents tinguin eines per afrontar les diferents situacions i diversitats de les aules. Amb aquesta formació les volem treballar des de la creació i l'art contemporani i des dels propis cossos, ja que el cos és un element clau que uneix els conceptes de gènere i performance.

Pretenem reflexionar i desconstruir el concepte de gènere, ser conscients dels convencionalismes forjats per la cultura de la representació occidental i fugir-ne. Conèixer com aquests convencionalismes han estat imposats i naturalitzats des d'un esquema unidireccional i vertical per part de les hegemonies dominants. L'objectiu és que, com més ens hi familiaritzem, més els podrem subvertir, en aquesta ocasió a través de l'expressió artística.

La pràctica artística a la qual vinculam aquestes qüestions de contingut és la performance, per ser la pràctica artística que utilitza el propi cos com a mitjà d'expressió.

La performance és acció, és "aquí i ara" i amb la performance no es juga a "representar" sinó que "presentam" els nostres cossos i llançam un missatge que volem sigui rebut pel públic. Com apunta Esther Ferrer al catàleg *En quatre moviments*, editat per Es Baluard Museu amb motiu de la seva exposició el 2012: "El meu cos,

en el cas de l'acció, és un poc com una eina de treball, un estri, un objecte que jo puc manipular..."; "surts al món i veus el que veus, que no t'agrada, els drames de l'emigració, el sexisme [...] reaccions perquè no pots no fer-ho, perquè el que veus no t'agrada [...] Tinc ganes de cridar i com que ets artista, aquest crit surt en forma d'obra".

Sessions de cos al centre

ca, sigui important rebre també sessions de cos al llarg del procés formatiu per conèixer-ne les seves possibilitats expressives.

D'aquí que, en esdevenir el cos el principal mitjà d'expressió de la nostra pràctica,

Posam especial atenció en el fet que la performance final sigui dissenyada per l'alumnat participant a través dels seus interessos i inquietuds i de les eines rebudes durant el projecte. Que el "crit" del qual parlava Esther Ferrer sigui un "crit" propi, un "crit" sobre el que els interessa o preocupa o una eina d'expressió d'allò que volen reafirmar.

En tot aquest procés tant docents com alumnes participants s'aproximen en diferents sessions a referents de l'art contemporani que abracen tant el llenguatge de la performance com les qüestions de gènere en les seves pràctiques.

El fil conductor d'aquest projecte formatiu, gènere i performance, s'emmarca dintre de la proposta d'uns objectius molt concrets que tant al llarg de la formació com al final avaluem per tal de millorar i enriquir-los, i alhora estan totalment lligats amb els continguts que ens hem plantejat treballar al llarg de la formació intercentres. D'aquesta manera propiciem un marc atractiu per a l'apropament de l'alumnat a l'art contemporani elevant-ne el capital cultural, cosa absolutament necessària, atesos els escassos recursos dedicats des de l'àmbit de l'educació formal a donar accés a la cultura contemporània.

Sempre es posa el focus en el disseny de la transferència a les aules, que en aquest cas és la materialització de la performance final per part de cada centre educatiu.

• Destinataris

La formació s'adreça a professorat de secundària en actiu, de qualsevol àrea o matèria. Es posa èmfasi especial en el fet que els participants d'un mateix centre siguin docents d'àrees diferents i a la vegada que comparteixin un mateix grup d'alumnes. Serà amb aquest grup d'alumnes compartit amb qui es durà a terme la transferència a l'aula de la formació i serà aquest grup qui participarà en les fases del projecte adreçades a l'alumnat i que durà a terme el projecte final de performance.

Sessió de formació de professorat: art contemporani i gènere a Es Baluard Museu

El projecte té una forta vinculació amb el currículum de l'educació secundària en general, ja que es treballa amb l'art contemporani per afrontar una qüestió tan transversal com és el gènere.

• Objectius

- Entendre el museu i l'art contemporani com a eines i recursos útils per a la pràctica docent a l'aula.
- Descobrir les potencialitats de les pràctiques artístiques contemporànies per ser treballades des de la transversalitat i la interdisciplinarietat des de qualsevol àrea o matèria.

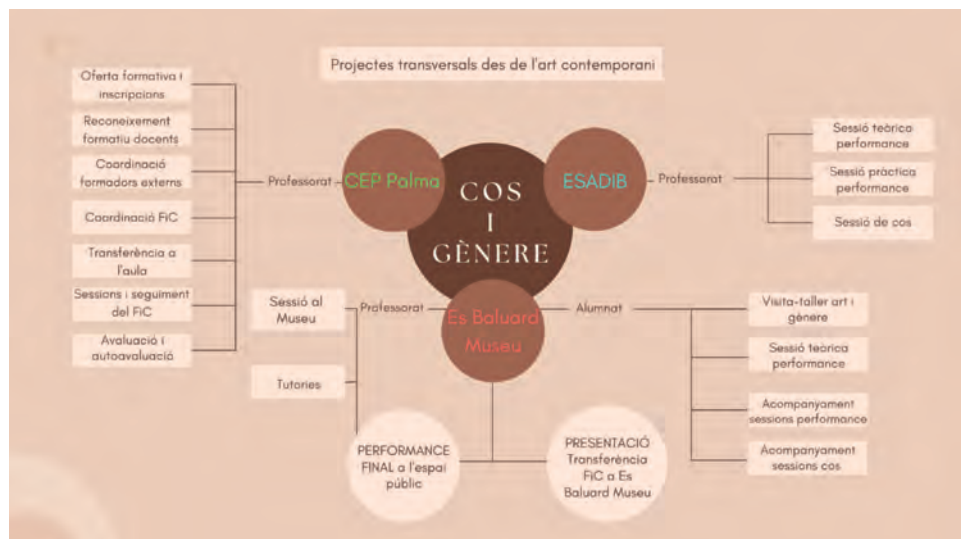
- Propiciar un marc atractiu per a l'apropament de l'alumnat a l'art contemporani.
- Abordar el gènere des de les diferents àrees i de manera transversal.
- Treballar a partir del cos i acostar-se al llenguatge de la performance dins les pràctiques artístiques contemporànies, entenent-ne les possibilitats expressives.
- Oferir un espai de reflexió, col·laboració i intercanvi d'experiències que faciliti la introducció de pràctiques educatives des de l'art contemporani als centres educatius.
- Facilitar estratègies perquè l'alumnat experimenti per si mateix el procés creatiu i artístic.
- Crear una comunitat de professorat estable que desenvolupi la seva tasca a partir de l'art contemporani.
- Fomentar la formació, la participació i la interrelació del professorat de diferents centres educatius que comparteixen projectes d'innovació similars o els volen implementar.

• Continguts

- Introducció al gènere: construcció social i cultural històrica (el repte del gènere: subvertir la manera tradicional, trobar identitat pròpia; ordre social i representació).
- Els estereotips: entre el prejudici social i l'expectativa social (representació: accés i participació social; cultura *selfie* i la problematització del cos).
- Sexualitat i democratització cultural (la hipersexualitat de les dones en els mitjans; l'erotització de la violència contra les dones).
- Gènere des de l'art contemporani (la col·lecció d'Es Baluard Museu, pràctiques d'artistes feministes des dels anys 70).
- La performance (concepte de performance i performativitat; història de la performance; els elements de la performance).

• Estructura

L'estructura del programa és complexa, a causa de l'important nombre d'agents que hi participen així com dels diferents escenaris que hi prenen part. Combinam sessions d'horabaixa per a tot el grup de professorat participant amb accions als centres educatius i al Museu amb la participació també de l'alumnat. S'estableix, per tant, un doble itinerari, el de la formació del professorat dintre de la FiC, d'una banda, i el de cada equip docent al seu centre amb l'alumnat, de l'altra. De les sessions amb el professorat, n'hi ha unes de més dedicades a treballar els continguts de la formació específicament i altres d'enteses com a espai de trobada, reflexió i diàleg dels docents que comparteixen el seu procés al mateix centre.

Cronograma de la formació:

HORES DE PONÈNCIA AMB FORMADORS EXTERNS
SESSIONS PRESENCIALS AL CEP O AL MUSEU CONJUNTES FIC
VISITA AL MUSEU AMB ELS ALUMNES (SESSIÓ INDIVIDUAL DE CADA CENTRE)
SESSIONS AL CENTRE AMB ELS ALUMNES: treball del professorat des de les diferents matèries, sessions d'art contemporani, sessions de cos i gènere i disseny de la performance
PRESENTACIÓ I REALITZACIÓ DE LA PERFORMANCE
GOOGLE CLASSROOM (tasques virtuals realitzades pel professorat)

Sessió	Tipus de sessió
0	Videoconferència amb un representant de cada centre per explicar la FIC, el programa i els compromisos dels participants.
1a	Presentació de la FIC. Ens coneixem i compartim inquietuds. Disseny conjunt de la formació.
2a	Sessió de gènere.
APLICACIÓ VIRTUAL	Temps dedicat a fer que els i les docents de cada centre pensin sobre com poden treballar el gènere des de la seva assignatura i iniciïn el disseny d'una unitat didàctica al respecte.
3a	El gènere des de l'art contemporani. Punt de partida: programació expositiva d'Es Baluard Museu i ampliació amb altres exemples.
4a i 5a	Sessió de caràcter teòric i pràctic sobre performance.
APLICACIÓ VIRTUAL	Tasques de preparació de la visita al Museu.
VISITA AL MUSEU APLICACIÓ	Visita taller al Museu amb els alumnes.
APLICACIÓ CENTRE	Tutories individualitzades amb els equips docents de cada centre per tal de dissenyar el treball posterior amb els alumnes, així com el paper que hi té cada un dels professors implicats.

Sessió	Tipus de sessió
APLICACIÓ CENTRE	Sessions de cos, gènere i d'art contemporani.
APLICACIÓ VIRTUAL	Temps dedicat a enriquir el pla de treball general presentat anteriorment.
6a	Sessió conjunta de seguiment: - Compartir les tasques creades per cada centre entre tot el grup de participants. - Resoldre dubtes que puguin anar sorgint en el disseny de les activitats.
7a	Sessió de seguiment i inici de disseny de performances amb les formadores de cos al centre.
CENTRE Presentació de la transferència	Sessió pública de visibilització del treball realitzat. Execució de la performance, sovint a l'espai públic.
8a	Sessió final d'avaluació de la formació i del treball realitzat. Compartim totes les performances.
TROBADA	TROBADA FINAL DE TOTS ELS CENTRES PER COMPARTIR ELS DIFERENTS PROJECTES PERFORMÀTICS.

• Metodologia

La formació intercentres es treballa des d'una perspectiva de cooperació i un enfocament transdisciplinari per permetre una experiència educativa horitzontal i permeable, en què s'escolten totes les veus presents al projecte: docents, alumnes, educadors i formadors, i en què la negociació continuada és la base del projecte.

La FiC és de caràcter teoricopràctic i combina sessions formatives per a docents amb altres de treball a l'aula que es materialitzen en activitats concretes que es duen a terme amb l'alumnat i que tenen al final del projecte una visibilització pública. Preveu un 30% de ponència externa.

L'entorn virtual Google Classroom s'utilitza al llarg del procés per compartir materials, notícies i diferents iniciatives, així com per fer tasques en línia.

• Transferència als docents i a l'aula

Es fa una proposta d'aplicació a l'aula des de cada centre que treballa conjuntament un mateix projecte en què l'eix conductor és el gènere i l'art; tot des de les diverses matèries del professorat participant.

Treball de gènere a l'aula

A més a més de tractar-se d'una iniciativa interessant per als i les docents de **l'assignatura d'Educació Visual i Plàstica** pel fet que es treballa des d'allò que és performàtic i des del camp de les arts escèniques, altres assignatures que es poden vincular de manera molt directa amb aquest projecte són, entre d'altres:

a) **Biologia**, perquè s'hi tracta de la qüestió del gènere des del punt de vis-

ta biològic i es pot veure que determinades preconcepcions sobre el binomi sexe-gènere són infundades i fruit de prejudicis socials.

b) **Geografia i Història**, en què es poden seguir estudiant els esdeveniments físics i socials tant del present com del passat analitzant-los des d'una perspectiva de gènere, com també es poden mirar de rescatar veus de dones que han estat significatives en el seu temps.

c) **Música**, ja que, a més d'estar estretament lligada a les arts escèniques i de tenir una forta presència en l'adolescència, és un gran canal de transmissió i producció de valors socials, i el gènere és una qüestió que hi és molt present.

d) **Llengües Catalana, Castellana i estrangera**, ja que són vehicles de comunicació verbal i escrita, imprescindibles en les fases de plantejament, disseny i comunicació del projecte desenvolupat.

Finalment, es crea una performance que es compartirà amb la resta dels centres i la comunitat educativa.

• **Avaluació i autoavaluació dels docents**

Al llarg del tot el procés de formació incloem diferents moments per avaluar la feina feta durant el projecte. Propiciam moments d'autoavaluació entre els docents sobre les pràctiques realitzades i els continguts de la formació. A part d'aquesta avaluació de procés, s'inclou una avaluació final a la sessió de cloenda, en què es valoren els continguts de la formació, les vivències del mateix professorat respecte a les fases del projecte, l'estructura de la formació i els reptes que ha suposat pel centre. De la mateixa manera, incloem una avaluació de les vivències de l'alumnat durant el procés i, des de cada un dels centres, els equips docents dediquen moments per a l'avaluació de la participació i la resposta del seu alumnat. Per acabar, també es llancen propostes de continuïtat.

Paral·lelament i al llarg de tota la formació, Es Baluard Museu, el CEP de Palma i l'equip de formadors externs fan una avaluació de procés per tal de reconduir situacions i dissenyar noves estratègies perquè el projecte es desenvolupi d'una manera enriquidora per a tots els membres participants.

• **Memòria de les edicions realitzades**

Al llarg de les diferents edicions d'aquest projecte hi hem anat implicant una gran varietat de professorat, equips directius i alumnat. Fins ara hi han participat docents d'assignatures tan diverses com Biologia, Tecnologia, Llengua i Matemàtiques, fins i tot d'altres potser més esperades com Educació Visual i Plàstica, Teatre o Música. La diversitat de l'alumnat també és palesa a cada edició, ja que hem treballat majoritàriament amb centres públics, alguns de concertats i un centre de menors, de diferents barris de la ciutat de Palma i de diversos pobles de Mallorca. També hem tractat amb grups diversos, des dels primers cursos de l'ESO fins a batxillerat artístic, l'Escola de Disseny o cicles formatius.

Performance final a l'espai públic

El contingut de les performances realitzades s'ha centrat en algun dels aspectes de les temàtiques de gènere abordades al llarg del procés de treball. Cada grup s'ha decantat per transmetre un missatge concret segons els seus interessos i inquietuds, i així trobam que s'han abordat qüestions com els rols, els estereotips, els prejudicis o la violència masclista, entre d'altres.

1a edició. 2016-2017

Escola Superior de Disseny, IES Ses Estacions, IES Santanyí, IES Binissalem i IES Guillem Colom Casanoves.

2a edició. 2017-2018

IES Can Balo, IES Joan Maria Thomàs, IES Josep Sureda i Blanes i IES Guillem Sagrera.

3a edició. 2018-2019

IES Politècnic, IES Son Pacs, IES Santa Maria i IES Sineu.

4a edició. 2019-2020

IES Madina Mayurqa, IES Joan Alcover, IES Son Ferrer i Col·legi Es Liceu.

La quarta edició del projecte es va veure afectada de ple per la crisi de la COVID-19. La formació s'havia iniciat normalment durant el mes d'octubre amb les sessions de professorat, però es va decretar l'estat d'alarma i es va confinar el país en el moment en què estàvem desenvolupant sessions amb l'alumnat i es començaven a perfilar les temàtiques de les performances dels diferents grups. Aquest fet va fer necessària una adaptació en línia del projecte mante-

nint-ne els objectius inicials: el treball i l'expressió a partir del propi cos incidint en les qüestions de gènere que interpel·len l'alumnat i de les quals ens vol fer partícips.

El resultat va ser el vídeo coral "La pell no té nom", amb la participació de tots els centres implicats, sota la coordinació de Lluqui Portas.

Durant el curs 2020-2021 no fou possible reprendre una nova edició del projecte a causa de la situació pandèmica que vivíem i dels protocols interns que establiren els centres educatius que no feien viable un projecte en què les entrades i sortides del centre i la relació amb diversos agents dins i fora del centre és un element primordial.

5a edició. 2021-2022

IES La Ribera, IES Berenguer d'Anoia, CIFP Son Llebre.

Edició en curs en el moment d'escriure l'article.

Podeu veure una selecció de les performances finals de les quatre primeres edicions a l'enllaç següent:

<https://www.youtube.com/playlist?list=PL--pOENC-LsDfiBXDVAMnj1CBdU0XzSPZ>

• Reptes de futur i propostes de continuïtat

El treball continuat amb diferents grups docents que s'ha duit a terme a partir de les diverses edicions del projecte ha propiciat anar teixint progressivament una xarxa de professionals implicats i preocupats per la qüestió del gènere a la nostra societat i, en particular, per com es pot abordar aquesta temàtica des de les pràctiques educatives del dia a dia a les aules.

La bona acollida i l'experiència d'aquesta formació va fer que, en la tercera edició d'aquest programa, durant la sessió d'avaluació final, el grup de participants ens proposàs seguir la relació establerta mitjançant la continuació d'activitats formatives orientades a aquesta qüestió. Diversos docents van plantejar la seva necessitat i ganes de continuar formant-se en aquesta direcció, manifestant que aquesta vegada preferirien implicar-se en una proposta amb un caràcter més reflexiu i de recerca.

Recollírem la proposta i llançarem una convocatòria per al curs 2019-2020, a la qual es podria acollir tot el professorat que hagués participat en alguna de les tres edicions anteriors de "Cos i gènere". En aquell moment es va conformar un grup de 12 docents de les matèries més diverses. La idea era que aquest grup de recerca podria anar creixent curs rere curs, en sumar-s'hi professorat participant de les noves edicions del programa. Desafortunadament, el "Grup de recerca docent: cos i gènere" no va poder començar a causa de la crisi de la COVID-19. És un repte que tenim pendent de reprendre de cara al curs vinent, 2022-2023.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Amengual Quevedo, Irene. *A ras del suelo. La educación en museos como encrucijada de discursos, pedagogías, experiencias compartidas y mucho más*. Gijón: Ediciones Trea, 2015.

Bauzà Medrano, Aina. "L'educació als museus d'art contemporani. El cas d'Es Baluard Museu d'Art Modern i Contemporani de Palma". A: *Anuari de l'Educació de les Illes Balears 2011*. Palma: Fundació Guillem Cifre de Colonya, 2011.

Bauzà Medrano, Aina. *Cartografiem-nos. Projecte educatiu per a infantil i primària*. Palma: Es Baluard Museu d'Art Modern i Contemporani de Palma, 2010.

Surm, Eva. "A partir de l'art" A: Rodrigo, Javier. *Pràctiques dialògiques. Interseccions de la pedagogia crítica i la museologia crítica*. Palma: Es Baluard Museu d'Art Modern i Contemporani de Palma, 2007.

Esther Ferrer. En quatre moviments. Palma: Es Baluard Museu d'Art Modern i Contemporani de Palma, 2012 (catàleg d'exposició)

